

**INGLIZ TILIDAGI PSIXOLOGIK-MOTIVATSION
ASARLARNI O'ZBEK TILIGA TARJIMA QILISHDA
EMOTSİONAL OHANG VA PERSUAZİV USULLARINI
YETKAZİSH STRATEGİYALARI**

Jumayeva Dilbar Kuvondikovna

Navoiy davlat universiteti

**STRATEGIES FOR COMMUNICATING EMOTIONAL
TONE AND PERSUASIVE METHODS IN
TRANSLATING PSYCHOLOGICAL AND
MOTIVATIONAL WORKS IN ENGLISH INTO UZBEK**

Jumaeva Dilbar Kuvondikovna

Navoi State University

**СТРАТЕГИИ ПЕРЕДАЧИ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО
ТОНА И ПЕРСУАЗИВНЫХ ПРИЕМОВ ПРИ
ПЕРЕВОДЕ ПСИХОЛОГО-МОТИВАЦИОННЫХ
ПРОИЗВЕДЕНИЙ НА АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК НА
УЗБЕКСКИЙ ЯЗЫК**

Жумаева Дилбар Кувондиковна

Навоийский государственный университет



jumayeva1983@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada psixologik va motivatsion adabiyotlarni ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilishda emotsiyonal mazmun va persuaziv ritorik vositalarni saqlash strategiyalari tahlil qilingan. Tadqiqot obyektlari sifatida Jeyms Klirning "Atom odatlar", Stiven Kovining "Muvaffaqiyatli insonlarning 7 ko'nikmasi" va Robert Kiyosakining "Boy ota, kambag'al ota" asarlarining inglizcha asl matnlari hamda ularning o'zbek tilidagi tarjimalari qiyosiy tahlil qilindi. Mazkur matnlardagi emotsiyonal ohang, shaxsiy hikoyalar va ishontiruvchi ritorik vositalar tarjimada qanday strategiyalar orqali muvaffaqiyatli yetkazilgani ko'rib chiqildi. Tahlil jarayonida tarjima nazariyasidagi dinamik ekvivalentlik, kalka, modulyatsiya, adaptatsiya kabi strategiyalarga tayangan holda, tarjima natijalarining samaradorligi muhokama qilindi. Natijada tarjimonlar original matnlardagi ruhiy holat, hissiy ta'sir va ritorik uslublarni o'zbekcha tarjimalarda ham to'liq saqlab qolgani va bu orqali o'zbek o'quvchilarida original matnlarga yaqin ta'sir uyg'ota olganlari isbotlandi.

Kalit so'zlar: tarjima strategiyalari, dinamik ekvivalentlik, emotsiyonal mazmun, persuaziv ritorika, psixologik adabiyot, motivatsion matnlari, qiyosiy tahlil.

Abstract: This article explores strategies for preserving emotional nuances and persuasive rhetorical techniques in translating psychological and motivational literature from English into Uzbek. The comparative analysis focuses on Jeyms Klir's Atomic Habits, Stephen R. Kovi's The 7 Habits of Highly Effective People, and Robert Kiyosaki's Rich Dad Poor Dad along with their Uzbek translations. Specific translation strategies such as dynamic equivalence, calque, modulation, and cultural adaptation were examined to assess how effectively emotional tone, personal anecdotes, and persuasive rhetoric (ethos, logos, pathos) are maintained. The study demonstrates that the translators effectively preserved the original texts' emotional impact and rhetorical features, successfully generating responses in Uzbek readers comparable to those experienced by the original audience.

Keywords: translation strategies, dynamic equivalence, emotional nuance, persuasive rhetoric, psychological literature, motivational texts, comparative analysis.

Аннотация: В статье анализируются стратегии сохранения эмоциональных нюансов и убедительных риторических приёмов при переводе психологической и мотивационной литературы с английского языка на узбекский. Объектом исследования служат оригиналы произведений Джеймса Клира «Атомные привычки», Стивена Кови «7 навыков высокоеффективных людей» и Роберта Кийосаки «Богатый папа, бедный папа», а также их переводы на узбекский язык. Рассматриваются конкретные стратегии перевода, такие как динамическая эквивалентность, калькирование, модуляция и культурная адаптация, с целью оценки эффективности передачи эмоционального тона, личных историй и убедительных риторических приёмов (этос, логос, пафос). В результате показано, что переводчикам удалось сохранить эмоциональную насыщенность и риторическую выразительность оригиналов, что позволило вызвать у узбекских читателей отклик, аналогичный тому, что испытывали читатели оригинальных текстов.

Ключевые слова: стратегии перевода, динамическая эквивалентность, эмоциональный нюанс, убедительная риторика, психологическая литература, мотивационные тексты, сравнительный анализ.

Kirish

Ingliz tilidan o‘zbek tiliga psixologik va motivatsion adabiyotlarni tarjima qilish o‘ziga xos qiyinchiliklarni tug‘diradi. Jeyms Klierning *Atomic Habits*, Stephen R.Kovining *The 7 Habits of Highly Effective People* va Robert T.Kiyosakining *Rich Dad Poor Dad* asarlari umumjahon auditoriyasini ilhomlantrish va ishontirish uchun yozilgan. Bu bestsellerlar o‘quvchilarga ta’sir o‘tkazish maqsadida emotsiyonal hikoyatlar, motivatsion ohang va ritorik usullardan (ethos, pathos, logos) keng foydalanadi. Ularni muvaffaqiyatli tarjima qilish uchun shunchaki so‘zlarni o‘girish yetmaydi – tarjima matnida ham asl asardagi hissiy nozikliklar va ishontiruvchi kuch aynan shunday samarali ifodalanishi lozim. Ushbu maqolada aynan mana shu masala o‘rganiladi: *Atom odatlar* (Jeyms Klier, tarj. S. Qosimova, 2021), *Muvaffaqiyatli insonlarning yetti ko‘nikmasi* (Stiven R. Kovi, tarj. O. G’ulomova, 2020) va *Boy ota, kambag‘al ota* (Robert T. Kiyosaki, tarj. M. Mirfayziev, 2019) nomli o‘zbekcha tarjimalar misolida, original matnlardagi emotsiunal ifoda va ishontiruvchi ritorika qanday saqlab qolingani haqidagi strategiyalar tahlil qilinadi. Tahlilda tarjima nazariyasining asosiy tushunchalariga tayaniladi – xususan, E.Nida taklif etgan formal va dinamik ekvivalentlik (Nida, 1964), J.P.Vinay va J.Darbelnet tomonidan tasniflangan tarjima usullari (Vinay & Darbelnet, 1995), J.House’ning “overt/covert” (ochiq/yopiq) tarjima modeli (House, 1997) hamda M.Bakerning ekvivalentlik darajalari (Baker, 1992) kabi nazariyalari asosida o‘zbek tiliga tarjimada leksik,

grammatik va madaniy moslashuvlar qanday qo‘llanilib, matnning pragmatik ma’nosini uzatilgani baholanadi.

Metodologiya va adabiyotlar tahlili

Tarjimashunoslik bo‘yicha avvalgi tadqiqotlar mazkur masalalarni tushunish uchun zarur nazariy bazani taqdim etadi. Masalan, Eugene Nida (1964) tarjimada formal ekvivalentlik (so‘zma-so‘z yoki “matnga sodiq” tarjima) va dinamik ekvivalentlik (mazmunan erkinroq, lekin o‘quvchiga asl matndagi kabi ta’sir ko‘rsatishga intiluvchi tarjima)ni farqlagan. Vinay va Darbelnet (1995) tarjimada qo‘llanadigan aniq usullar ro‘yxatini taqdim etgan bo‘lib, ularga to‘g‘ridan-to‘g‘ri o‘zlashtirish, kalkalash, grammatik o‘zgarish (transpozitsiya), modulyatsiya, ekvivalentlilik va moslashuv kabi strategiyalar kiradi. Juliane House (1997) tarjimalarni “ochiq” (manba madaniyatga xosligini oshkor qiluvchi) va “yopiq” (maqsad madaniyatida asliday qabul qilinuvchi) turlarga ajratgan. Mona Baker (1992) esa ekvivalentlik muammolarini so‘z darajasi, ibora darajasi, grammatik qurilma, matn bog‘lanishlari va pragmatik kontekst darajalarida ko‘rib chiqishni taklif etgan. Ushbu nazariy yondashuvlar asosida maqolamizda o‘zbek tarjimonlari muallif ovozining ishonchliligi (ethos), dalillarning mantiqiy ravshanligi (logos) va matnning emotsiunal ta’sirchanligi (pathos)ni qay darajada qayta yaratishga erishganliklari tahlil qilinadi. Maqsad – motivatsion matnlardagi nozik ma’no va ta’sirni tarjimada samarali yetkazish uchun qo‘llanilgan usullarni aniqlash va bunday jarayonda yuzaga chiqadigan qiyinchiliklarni yoritish.

Tadqiqot sifat jihatdan asliyat va tarjima matnlarni qiyosiy tahlil qilishga asoslanadi. Tanlangan uchta asarning inglizcha originalida emotsiyonal hikoya yoki ishontiruvchi ritorikaga ega bo‘lgan asosiy parchalar (masalan, shaxsiy xotiralar, motivatsion iboralar, ritorik savollar, metaforalar va muallifning to‘g‘ridan-to‘g‘ri maslahatlari) ajratib olindi. So‘ng, ushbu qismlarning nashr etilgan o‘zbekcha tarjimalardagi mos ekvivalentlari tahlil qilindi. Har bir inglizcha-o‘zbekcha misol juftligi quyidagi savollar nuqtai nazaridan tahlil qilindi:

- Qaysi tarjima strategiyasi yoki usuli qo‘llangan?
- Emotsional ohang qanday saqlangan?
- Ishontiruvchi ritorik vositalar qanday yetkazilgan?
- Leksik va grammatik darajada qanday o‘zgarishlar yuz bergan?
- Madaniy moslashuv yoki izoh berish zarur bo‘lganmi?

Natijalar va muhokama

Original matndagi hissiy ohangni saqlash

Tarjimonlar mualliflarning shaxsiy hikoyalari va motivatsion chaqiriqlaridagi hissiy yukni o‘zbek tilida yetkazish uchun turli usullardan foydalandilar.

1. Jonli tasvir va emotsiyonal ifoda: *Atomic Habits* asarining boshida Jeyms Klir o‘zining sport jarohati haqidagi dramatik hikoyasini keltiradi. Tarjimada (*Atom odatlar*) ushbu voqealarning tafsilotlari va zarbaning hissiy ta’siri yorqin ifodalar bilan saqlangan. Masalan, original matndagi “... every minute mattered.” (Clear, 2018, p. 8) jumlesi tarjimada “*Har bir soniya g‘animat edi*” (Clear, 2021, 10-bet) shaklida berilgan. Bu yerda tarjimon vaqtning naqadar qadrli ekani ma’nosini anglatuvchi o‘zbekcha idiomatik ifodani – g‘animat (ya’ni behuda ketkazib bo‘lmaydigan ne‘mat) – tanlagan. Natijada ushbu ibora o‘zbek o‘quvchisi uchun ham vaqtan unumli foydalanish zaruriyati hissini uyg‘otadi. Oddiygina so‘zma-so‘z tarjima (“har bir soniya muhim edi”) bunday emotsiyonal ta’siriga ega bo‘lmash edi; aksincha, ana shunday idiomatik yechim Nida (1964) ta’kidlagan dinamik ekvivalentlik tamoyiliga muvofiq ravishda asl ohang va ta’sirni yetkazishga xizmat qilgan.

2. Shaxsiy hikoyatlar ohangini yetkazish:

Uchala kitobda ham mualliflar birinchi shaxsda o‘z hayotiy tajribalarini so‘zlab, o‘quvchi bilan hissiy bog‘lanish (pathos) o‘rnatadi. Tarjimonlar bu

samimi ohangni iloji boricha saqlashga intilgan. “*Atom odatlar*”da Klirning o‘sha jarohat hikoyasi birinchi shaxs nigohida, grafigi quyuq so‘zlar bilan tasvirlangan (masalan, tanasi ya’ni “...ko‘z kosam ham dabdala bo‘lgandi.” (Klir, Tarj. 2021, 9-b) (“I had...two shattered eye sockets...” (Asliyat, 8-bet)) kabi ifodalar bilan jarohatlanganini aytadi) – bu originaldagi og‘riq va dahshat hissini aks ettiradi. “*Muvaffaqiyatli insonlarning 7 ko‘nikmasi*”da Kovi farzand tarbiyasidagi qiyinchiliklar haqidagi o‘ta samimi hikoyasini bo‘lishadi; tarjimada bu yerda muallifning muloyim va samimi ohangini saqlash uchun o‘zbek tiliga xos bo‘lgan hurmatli murojaat shakllari va ohangdor so‘zlar qo‘llanilgan. Bu usul muallif ovozining kamtar va samimiyligini (ethos) o‘quvchiga yetkazadi. Xuddi shuningdek, “*Boy ota, kambag‘al ota*”da KiyoSaki bolaligidagi turli hissiyotlarini – uyat, ilhom, ochko‘zlik, qo‘rquvni – tasvirlar ekan, ularni tarjimon ham ekvivalent hissiy otlar va undovlar bilan berishga harakat qilgan. Masalan, asarda yosh muallifning otasi bilan muloqoti paytida uchraydigan “[...] Istehzoli kulib qo‘ydi” degan jumla (“[he] chuckled sarcastically” mazmunida) tarjimada ham shunday berilgan bo‘lib, suhbatdagi kinoya va hissiy tus aynan yetkazilgan (KiyoSaki, 2016). Bu kabi detallarga e’tibor original sahnaning hissiyotini o‘zbek kitobxoniga ham ta’sirchan qilib yetkazganini ko‘rsatadi.

Madaniy kontekst orqali pathos:

Tarjimonlar, umumiyligi qilib aytganda, asarlarning madaniy manzarasini o‘zgartirmaslikka harakat qilganlar (masalan, voqealar Amerikaning maktab yoki beysbol maydonida bo‘lib o‘tadi), lekin zarur joylarda qisqa tushuntirish berib, o‘zbek o‘quvchisining emotsiyonal tushunishini osonlashtirganlar. Masalan, Klirning beysbol o‘yinidagi baxtsiz hodisasini tasvirlar ekan, “beysbol tayoqchasi” atamasi qo‘llanadi – bu bevosita o‘zlashma (borrowing) bo‘lib, beysbolga mahalliy ekvivalent yo‘qligi sabab tarjimada ham asl nomi berilgan. Biroq shu jumlada hodisa oqibatlari yanada ravshan tasvirlanadi: tayoqchaning “to‘g‘ri men tomonga uchib kelib peshonamga urilgani” haqida qo‘sishma aniqlik kiritiladi. Bunday tasvir orqali o‘zbek o‘quvchi beysbol o‘yini tafsilotlarini bilmasa ham, jarohatning dahshatini va og‘riqni tasavvur qila oladi. Umuman olganda, tarjimonlar hissiyotga boy voqealarda madaniy realiyalarni butkul almashirishga ko‘p murojaat qilmagan, aksincha House (1997) ta’riflagan “yopiq tarjima” uslubida

ishlaganlar – ya’ni voqeanning asl muhitini saqlagan holda, kerak joyda sodda tushuntirish yoki tanishroq so‘z orqali o‘quvchiga begona tuyulmaslikka erishganlar. Bu yondashuv tufayli original matnlardagi pathos – hissiy ta’sir kuchi – yo‘qolmagan, aksincha, o‘zbek o‘quvchisi ham voqealarni xuddi shunday his eta olgan.

Ishontiruvchi ritorik usullarni tarjima qilish

Kitoblarning o‘quvchiga ishontiruvchi ta’siri ko‘p jihatdan ularning ritorik uslublariga bog‘liq. Tarjimalarda ushbu usullarni imkon qadar aks ettirishga harakat qilingan:

1. Ritorik savollar: Mualliflar o‘quvchini mulohazaga chorlovchi ritorik savollardan tez-tez foydalanadi. O‘zbekcha tarjimalarda bu savollar saqlab qoltingan va deyarli aynan tarjima qilingan – natijada o‘quvchi bevosita murojaat qilinganidek his etadi. Masalan, Jeyms Klir asarining asliyat matnida muallif o‘quvchining e’tirozini oldindan taxmin qilib: ““*What about luck?*” *you might be thinking.*” deb yozadi. O‘zbekcha nashrda bu jumla ““*Omad-chi?*” *deya o‘ylayotgandirsiz*” tarzida berilgan (Clear, 2018, p. 35; Tarjima, 2021, 37-bet). Tarjimon ushbu savolni qisqacha “Omad-chi?” deb aynan qoldirgan va “deya o‘ylayotgandirsiz” qo‘sishimchasini qo‘sib, muallifning bevosita sizlab murojaat qiluvchi, samimiyl ohangini saqlagan. Natijada “Omad-chi?” savoli o‘zbek o‘quvchisiga ham xuddi originaldagagi kabi ichki savol sifatida tuyuladi va uning diqqatini tortadi. Xuddi shunday, Kovi matnida “*Can you imagine the frustration, the ineffectiveness of trying to reach your destination?*” (Kovi, 1989, 22-b) degan jumla bilan o‘quvchining o‘rniga o‘zini qo‘yib ko‘rishini so‘raydi; tarjimada bu “*Butunlay boshqa xaritadan foydalanib, ko‘zlagan manzilingizga etib boorish naqadar ortiqcha ovoragarchilik bo‘lishini tasavvur qilyapsizmi?*” (Tarjima, 17-b) shaklida, ochiq savol ohangida berilgan. Ritorik savollar tarjimada saqlanishi muallifning mantiqiy asoslari (logos) va hissiy hamdardlik uyg‘otish (pathos) usullarini ham saqlab qoladi, chunki o‘quvchi matnni o‘qiyotganda xuddi shu savollarga o‘zi javob izlagandek bo‘ladi va muallif fikriga sherik bo‘ladi.

2. Murojaat olmoshlari (ikkinci shaxs “siz” va birinchi shaxs “biz”): Psixologik-motivatsion matnlarda muallif ko‘pincha o‘quvchiga

bevosita murojaat qiladi (“siz...”) yoki o‘zini ham shu guruhga qo‘sib, “biz” degan birinchi shaxs ko‘plik olmoshidan foydalanadi. Tarjima jarayonida bu pronominal tanlovlар o‘zbek tilining ijtimoiy-pragmatik me’yorlariga moslab amalga oshirilgan. Uchala tarjimada ham o‘quvchiga nisbatan odobi ikkinchi shaxs – siz olmoshi qo‘llaniladi, chunki o‘zbek adabiy nutqida kitobxonni “sen” deb murojaat qilish noo‘rin. Bu tanlov original matndagi muallifning kattalarga xos samimiyl, lekin hurmatli ohangini saqlashga imkon bergen. Masalan, *Atomic Habits* kitobidagi bo‘lim sarlavhalaridan biri “How will this book benefit you?” bo‘lsa, u tarjimada “Bu kitob sizga qanday naf keltiradi?” deb berilgan (Clear, 2018; Clear, 2021). Ko‘rinib turibdiki, “you” –> “sizga” deb aynan hurmat shaklida berilgan va savolning tuzilishi ham saqlangan. Muallif shu tariqa o‘zbekcha matnda ham o‘quvchi bilan bevosita va samimiyl, lekin odob doirasidagi muloqotni davom ettiradi. Inclusive “we” ko‘plab joylarda “biz” deb tarjima qilingan, bu esa originaldagи muallif va o‘quvchi o‘rtasidagi “bir jamoa” hissini saqlagan. Shunday nozik grammatik moslashuv Mona Baker (1992) ta’kidlagan pragmatik ekvivalentlikning bir ko‘rinishidir: natijada tarjima matnida muallif va o‘quvchi orasidagi munosabat o‘zbek kitobxoniga tabiiy va qulay seziladi, ayni paytda muallifning ishonchliligi (ethos) ham saqlanadi.

3. Takrorlash va urg‘u: Motivatsion matnlarda muhim g‘oyalarni mustahkamlash uchun mualliflar kalit iboralarni takrorlash va qiyosiy tuzilmalardan foydalanadi. Tarjimonlar bu takroriy uslublarni o‘zbek tilida ham iloji boricha aks ettirishga harakat qilgan, chunki bunday parallel tuzilma va takrorlar o‘quvchiga asliyatdagi kabi kuchli ta’sir ko‘rsatadi. Masalan, *Rich Dad Poor Dad* asarida Kiyosaki ikki xil dunyoqarashni taqqoslab ko‘rsatish uchun bir qolipdagi gaplarni takrorlaydi: “..., one dad had a habit of saying, “I can’t afford it.” The other dad forbade those words to be used. He insisted I ask, “How can I afford it?”. Tarjimon bu iboralarni deyarli so‘zma-so‘z saqlagan: “... bir otamning bunday deyish odati bor edi: “Men bunday qilolmayman’. Ikkinci otam esa bunday fikr yuritishni menga ta’qiqlab, shu gapni quyidagicha aytardi: “Qanday qilib men buni qilishim mumkin?” (Kiyosaki, 1997, 13-bet; Tarjima, 2019, 23-bet). Parallel qurilma va takrorlangan so‘zlar (qilolmayman va qanday qilib... mumkin) o‘zbek kitobxonni ongida ham xuddi

shunday “aha-moment” – tushuncha uyg‘otadi: birinchi ibora ojizlikni bildirsa, ikkinchisi yechim izlashni ko‘rsatadi. Tarjimaning bu joyi yuzaki qaraganda formal ekvivalentlikka o‘xshaydi (matn yuzasidan so‘zlar aynan takrorlangan), ammo xizmat qilayotgan maqsadi dinamik: o‘zbek o‘quvchi ham “qanday qilib...” savoli orqali muallif aytmoqchi bo‘lgan fikrni chuqurroq anglaydi va ruhlanadi. Shuningdek, Kovi matnida uchraydigan muhim shiorlardan biri “*Seek first to understand, then to be understood*” (avval tushun, keyin tushuntir) bo‘lib, u *Muvaffaqiyatli insonlarning 7 ko‘nikmasi* tarjimasida “Tushuning va tushunarli bo‘ling” tarzida ritmik va parallel tuzilmani saqlagan holda berilgan (Kovi, 1989, 259-bet, 5-habit; Kovi, tarj, 2020, 277-bet). Bunday iboralarni asl holatiga yaqin tarjima qilish ularning esda qolarli va samarali (logos va ethos jihatdan kuchli) bo‘lib qolishini ta’minlaydi.

4. Metafora va o‘xhatishlar: Mualliflar o‘quvchini ishontirish uchun ko‘pincha obrazli o‘xhatish va metaforalardan foydalanadilar – bu usul bir vaqtning o‘zida mantiqiy dalilni (logos) hayotiy misol bilan mustahkamlash va hissiyotga ta’sir etishni (pathos) ko‘zlaydi. Metaforalarni tarjima qilishda qiyinchiliklar tug‘iladi: so‘zma-so‘z tarjima g‘alati yoki tushunarsiz chiqishi mumkin, ammo to‘liq almashtirish asl obraz ta’sirini yo‘qotishi mumkin. Tahlil qilgan misollarimizda tarjimonlar odatda original metaforalarni saqlagan holda, ularni kontekst yordamida tushunarli qilishga harakat qilganliklari ko‘zga tashlanadi. Masalan, Kovi kiritgan mashhur tushuncha – “*Emotional Bank Account*” – original matnda insonlararo ishonchni tasvirlash uchun ishlatalgan metafora. Tarjimon buni to‘g‘ridan-to‘g‘ri “hissiyot bankidagi hisob raqami” deb tarjima qilgan (Kovi, 1989, 1-bob, 209-bet; Kovi, 2020, 215-bet). Bu kalka usulidagi tarjima bo‘lib, inglizchadagi har bir unsur (emotion = hissiyot, bank account = bankdagi hisob raqami) alohida tarjima qilingan. Albatta, hissiyot banki iborasi o‘zbek tilida avvaldan mavjud bo‘lmagan, lekin muallif matn davomida uni batafsil tushuntirib bergani bois (ishonch va ishonchsizlik “depozit” va “yechib olish” kabi tushunchalar bilan izohlanadi), o‘quvchi bu yangi metaforani qabul qila oladi. Tarjimon bu terminni mutlaqo boshqacha bir ibora bilan almashtirmagan, balki matn ichidanoq qisqa izoh berish bilan kifoyalangan – natijada Kovining ushbu mantiqiy metaforasi (ishonchni bankdagi

pulga qiyoslash) hamda uning biroz hissiy jozibasi saqlab qoltingan. Yana bir misol: *Atomic Habits* kitobida muallif odatlarni iqtisodiy tamoyilga o‘xshatib, “*Habits are the compound interest of self-improvement*” deb yozadi. Tarjimon buni kombinatsiyalashgan usulda – qisman o‘zlashma, qisman izoh bilan – “Odatlar – o‘z-o‘zini rivojlantirishning murakkab foizidir” deb bergen (Clear, 2018, p. 251; Clear, 2021, 266-bet). Bu yerda “murakkab foiz” termini (inglizcha *compound interest*) o‘zbek tilida iqtisodiyot va moliya sohasida allaqachon qo‘llanadi, bilimli kitobxon unga duch kelgan. Tarjimon auditoriya ushbu o‘xhatishni kontekstdan tushunib oladi, deb ishonib, ortiqcha izoh qo‘shmagan – ya’ni funksional ekvivalentlikni ko‘zlagan. Natijada bu metafora o‘zbek o‘quvchisida ham xuddi shunday “kichik o‘zgarishlar jamlanib katta natija beradi” degan tushunchani uyg‘otadi. Umuman, biz kuzatganimizdek, muhim persuaziv analogiyalarning birortasi tarjimada bekor qilinmagan yoki butunlay o‘zgartirilmagan – bu tarjimonlar original mualliflarning obrazli tasvirlarini to‘liq yetkazish uchun aniqlik va ijodkorlikni muvozanatda ushlaganini ko‘rsatadi.

Muallif uslubi va ohang

Tarjimalarning yana bir muhim jihat – ularda mualliflarning uslubiy ovozi va ohangini (tone of voice) qay darajada muvaffaqiyatlari yetkazilganidir. Bu aspekt muallifning ishonchliligi va xarizmasini (ethos) o‘quvchiga etkazishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Har bir muallifning uslubi o‘ziga xos bo‘lib, tarjimonlar ular uchun turli strategiyalarni qo‘llashgan:

1. Rasmiy va norasmiy uslubga moslashuv: Stephen R. Kovi uslubi rasmiy, o‘qituvchiga xos va printsipial ohangda bo‘lib, uning asari ko‘p jihatdan falsafiy-didaktik ruhda yozilgan. Tarjimonda ham *Muvaffaqiyatli insonlarning 7 ko‘nikmasi* kitobida shu ohangni iloji boricha saqlashga intilish kuzatiladi. Jumlalari ko‘pincha asl matndagi kabi uzun va murakkab tuzilgan; terminlar uchun esa adabiy tildagi rasmiy ekvivalentlar tanlangan: *principle* so‘zi uchun tamoyil, *paradigm* uchun paradigma, hatto asarning nomida *highly effective* iborasi muvaffaqiyatlari (ya’ni “samarali” o‘rniga ko‘proq ishlatiladigan so‘z) bilan ifodalangan. Bu uslubiy sodiqlik, aslida, formal ekvivalentlikka yaqin: muallif uslubining badiiy va terminologik xususiyatlari tarjimada ham yaqqol seziladi. Aksincha, Robert Kiyosaki uslubi juda

dialogik, samimiy va ba'zan keskin ifodali. *Rich Dad Poor Dad* asari moliyaviy savodxonlik haqidagi suhbatlar tarzida yozilgan, muallif ba'zan o'tkir fikrlarni oddiy tilda aytadi. Uning *Boy ota, kambag'al ota* tarjimasida tarjimon sodda va qisqa jumlalar, kerak o'rnlarda xalqona iboralar orqali shu uslubni jonlantirgan. Masalan, boy ota maktabda o'qitiladigan ortiqcha fanlar haqida gapirganda originalda kinoyali ohang sezilsa, tarjimada ham shunga yaqin ohang yaratilgan: "Nima uchun men hayotimda kerak bo'lmaydigan fanlarni o'rganish uchun o'z vaqtimni sarflashim kerak?" deb noliydi (Kiyosaki, 2016, 12-bet). Ushbu jumladagi "*o'z vaqtimni sarflashim kerak?*" degan ibora tarjimada norozi ohangni bildiradi – xuddi muallifning o'sha joydagi ohangi kabi. Bunday moslashuvlar Kovi tarjimasida uning vazmin va dono murabbiy qiyofasini (ethos) saqlagan bo'lsa, Kiyosaki tarjimasida uning ochiqko'ngil, keskin va jo'n uslubini yetkazgan. Tarjimonlarning bu uslubiy yechimlari har bir muallifning "ovozi"ni o'zbekcha matnda ham sezdirib, kitobxonning muallifga bo'lgan ishonch tuyg'usini mustahkmlagan.

2. Atama va ohangning izchilligi:

Motivatsion matnlar odatda muayyan kalit atamalar atrofida tuziladi va butun kitob davomida izchil ruhlantiruvchi ohangni ushlab turadi – bu holat muallifning ishonchlilagini va asarning yaxlitligini ta'minlaydi. Tarjimonlar buni chuqur his qilgan holda, atama va ohang jihatidan izchil yondashishga harakat qilishgan. *Atomic Habits* kitobida Jeyms Klir muntazam ravishda *habit* (odat) tushunchasini va uning tarkibiy qismlarini ("cue" – ishora, "craving" – ishtyoq, "response" – javob, "reward" – mukofot) eslatib boradi. Tarjimon ushbu tushunchalar uchun doimiy o'zbekcha ekvivalentlarni tanlab, matn davomida izchil qo'llagan: *habit* → odat, *craving* → ishtyoq, va hokazo. Bu terminologik izchillik matnning mushtarak mazmuniy tizimini o'zbekcha kitobda ham mustahkmlagan va o'quvchiga tushunchalarni aniq tushunishga yordam bergan. Bu holat Baker (1992) ta'kidlagan matn (textual) ekvivalentligi talablari bajarilganini ko'rsatadi – ya'ni tarjima matni yaxlit va bog'langan terminologiyaga ega. Shuningdek, hamma tarjimalarda umumiyl motivatsion, dalda beruvchi ohang (tone) izchil saqlangan. Mualliflar ba'zan muvaffaqiyatsizlik yoki xato haqida gapirganlarida, tarjima matnida ham tanqidiy yoki ruhan tushkun ohangga yo'l qo'yilmagan, balki konstruktiv va

ruhlantiruvchi til tanlangan. Masalan, asliyatda "mistakes" (xatolar) yoki "weaknesses" (kamchiliklar) kabi so'zlar ishlatilgan joyda tarjimada bevosita qattiq ma'noli so'zlardan ko'ra yumshoqroq "kamchilik", "nuqson" kabi so'zlar tanlangan. Bu kabi leksik nyuanslar *pragmatik ekvivalentlikni* ta'minlashga qaratilgan bo'lib, matnning motivatsion ruhini saqlashga xizmat qiladi – o'quvchi o'zini tanqid ostida emas, balki rag'bat ostida his qiladi. Tarjimonlar, Nida (1964) qayd etganidek, "asl matnning ruhini va ohangini saqlagan holda, tabiiy va ravon ifoda" yaratishga intilganlar. Bu muvozanatl yondashuv tufayli tarjima matnlar o'quvchiga qiyin tushunchalarni ham oson, tushunarli va ruhlantiruvchi tarzda yetkaza olgan.

Umuman olganda, tarjimonlar yondashuvini "mazmunga sodiq, ifodada erkin va tabiiy" deb xulosa qilish mumkin. Ular har bir gapning mazmuniy mag'zini (nimani demoqchiligin) halol saqlagan holda, uni o'zbek tilida tabiiy chiqadigan tarzda qayta ifodalaganlar. Bu yondashuv Eugene Nida (1964) belgilagan tarjimaning to'rt asosiy talabiga javob beradi: (1) mazmunini to'g'ri yetkazish, (2) asl ruhini va ohangini saqlash, (3) til jihatdan tabiiy va ravon bo'lish, (4) tarjimani o'quvchida originalga yaqin ta'sir uyg'otish.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, *Atomic Habits, The 7 Habits of Highly Effective People* va *Rich Dad Poor Dad* asarlarining o'zbekcha tarjimalari asliyatdag'i emotsional nozikliklar va ishontirish (persuaziv) usullarini mahorat bilan o'zlashtirgan. Dinamik ekvivalentlikka intilish, tarjimaning turli usullaridan o'rinli foydalanish va madaniy sezgirlikning uyg'unligi evaziga tarjimonlar original asarlarning motivatsion va persuaziv kuchini o'zbek tilida ham jonlantira olganlar. Ular nafaqat tilni, balki asarning o'quvchiga ta'sirini ham tarjima qila olishdi – Klir matnining dalda beruvchi do'stona ohangi, Kovi prinsiplarining donoligi va jiddiy ohangi, Kiyosaki darslarining mushohada yuritishga undaydigan savollari va ilhomlantiruvchi xulosalari o'zbekcha talqinlarda ham o'quvchiga to'la yetib boradi. Bu, albatta, oson erishilmaydigan yutuqdir: motivatsion adabiyotning qalblarga yo'l topib, tafakkurni o'zgartirish qobiliyati tarjimada ham "tarjima" bo'lganini – ya'ni saqlanib qolganini ko'rsatadi. Shubhasiz, bunday tarjimalar jarayonida idiomatik ifodalar, ohang farqlari, madaniy realiyalar kabi qiyinchiliklar yuzaga chiqadi. Biroq, ushbu

tarjimonlar misolida ko‘rdikki, ijodkorlik va halollik bilan yondashilganida bu to‘siqlar yengib o‘tiladi: nazariy asoslangan ongli qarorlar orqali muallifning “ruhini” asliyatga sodiq holda adekvatlik bilan, ammo o‘zbek tilining imkoniyatlarida to‘liq ifodalash mumkin ekan. Natijada, bu tarjimalar o‘zbek kitobxonlarini jahonning ilg‘or g‘oyalari bilan mahalliy ohangda tanishtirib, ularga motivatsiyani o‘z tillarida his qilish imkonini bermoqda. Tarjimonlar shu tariqa nafaqat tillararo, balki madaniyatlar va dunyoqarashlararo ko‘prik vazifasini bajarib, qalblarga ilhom ulashmoqda.

Adabiyotlar

1. Baker, M. (1992). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge.
2. Clear, J. (2018). *Atomic Habits: An Easy & Proven Way to Build Good Habits & Break Bad Ones*. New York: Penguin Random House.
3. Clear, J. (2021). *Atom odatlar* (Sarvinoz Qosimova, Tarj.). Toshkent: Asaxiy Books. (Asl asar 2018-yilda nashr etilgan)
4. Kovi, S. R. (1989). *The 7 Habits of Highly Effective People*. New York: Free Press.
5. Kovi, S. R. (2020). *Muvaffaqiyatli insonlarning 7 ko‘nikmasi* (Orifaxon G‘ulomova, Tarj.). Toshkent: Asaxiy Books. (Asl asar 1989-yilda nashr etilgan)
6. House, J. (1997). *Translation Quality Assessment: A Model Revisited*. Tübingen: Gunter Narr.
7. Kiyosaki, R. T. (1997). *Rich Dad Poor Dad*. Scottsdale, AZ: Plata Publishing.
8. Kiyosaki, R. T. (2016). *Boy ota, kambag‘al ota* (Mirafzal Mirfayziev, Tarj.). Toshkent: Nasaf. (Asl asar 1997-yilda nashr etilgan)
9. Nida, E. A. (1964). *Toward a Science of Translating*. Leiden: E. J. Brill.
10. Nida, E. A., & Taber, C. R. (1969). *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: E. J. Brill.
11. Vinay, J.-P., & Darbelnet, J. (1995). *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation* (J. C. Sager & M.-J. Hamel, Trans.). Amsterdam: John Benjamins. (Asl asar 1958-yilda fransuz tilida nashr etilgan)

